

*TÜRK DÜNYASI UYGULAMA ve ARAŞTIRMA
MERKEZİ
HALK SAĞLIĞI DERGİSİ*

ÇEVRE SAĞLIĞI SÖZLEŞMELERİ ve TÜRKİYE

Saniye Göktaş, Burhanettin Işıklı

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi,

Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Nasıl atıf yaparım

Göktaş S, Işıklı B.. Çevre Sağlığı Sözleşmeleri ve Türkiye. Türk Dünyası Uygulama Ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi. 2016; 1(1), 38-45.

ÇEVRE SAĞLIĞI SÖZLEŞMELERİ ve TÜRKİYE

Saniye Göktaş, Burhanettin Işıklı
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Özet: Çevre; genel anlamıyla canlıların bir arada bulunduğu ortam olarak değerlendirilse de, insan çevresi söz konusu olduğunda insanların, dolayısıyla toplumların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri, karşılıklı etkileşim içinde buldukları sosyal, fiziksel, kimyasal ve biyolojik ortam olarak tanımlanmaktadır. Çevre kirliliği söz konusu olduğunda milat 19. Yüzyıldaki sanayi devrimi olarak gösterilse de, insanoğlu varoluşundan bu yana çevreyi kirletmektedir. Çevre sorunlarının birbiriyle ve diğer toplumsal sorunlarla bir bütün olmasından dolayı çözümde çeşitli ekonomik, sosyal ve politik koşulların göz önünde bulundurulması gerekir. Çevre sorunları sadece yerel boyutlarda olmayıp küresel düzeyde etkiler oluşturmaktadır. Bu yüzden, bir taraftan sürdürülebilir kalkınma kavramı diğer taraftan çevre hukuku ile ilgili düzenlemeler çevreyle ilgili uluslararası çalışmaları ve bunlara bağlı sözleşmelerin ortaya çıkışını zorunlu kılmıştır.

Anahtar sözcükler: Çevre Sağlığı, Sözleşme, Sürdürülebilir Kalkınma

ENVIRONMENTAL HEALTH CONTRACTS AND TURKEY

ABSTRACT: Generally environment regarded as a media which living things coexist together, on the other hand, in terms of human environment, it is social, physical, chemical and biological media maintain relations throughout life of individuals, and therefore community and interact with each other. In terms of environmental pollution, although industrial revolution in the 19th century hold responsible for the beginning of pollution, mankind has polluted the environment since its existence. Since environmental problems are an integral part of each other and other social problems, various economic, social and political conditions must be taken into consideration in solution. Environmental problems are not only local dimensions, they are global effects. Therefore, the concept of sustainable development on the one hand, environmental laws related regulations on the other side, the international work related to the environment and related contracts have become obligatory.

Key words: Enviromental Health, Contract, Sustainable Development

Yazışma Adresi: Saniye Göktaş, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye
E-mail: doktorsaniye@gmail.com
Geliş tarihi: 07.10.2016, Kabul tarihi: 09.11.2016

Giriş

Cevre; genel anlamıyla canlıların bir arada bulunduğu ortam olarak değerlendirilse de, insan çevresi söz konusu olduğunda insanların, dolayısıyla toplumların sosyal, fiziksel, kimyasal ve biyolojik işlevlerini sürdürdükleri ortam olarak tanımlanmaktadır[1-3]

İnsanoğlunun da yaşamını sürdürdüğü ekolojik çevre, element ve maddelerin, dünyanın katman ve bölümleri arasındaki çevrimleri ile sürekli olarak dinamik ve kararlı bir denge noktasında bulunma eğilimindedir. Ancak bu denge, insanoğlunun üretim ve tüketim şekli sonucunda bozulma eğilimine girmiş ve bazı maddelerin dünyanın bazı bölge ve katmanında birikmesine neden olmaya başlamıştır[3, 4].

Ekolojik denge içinde doğal kompozisyonların bozulması, bazı kompartmanlardaki maddelerin olması gerekenden daha yüksek seviyelere ulaşması çevre kirliliği olarak tanımlanır. Çevre kirliliğinin oluşmasında rol oynayan faktörler dört ana mekanizma ile açıklanabilir[3, 5, 6].

- 1.) Otopürifikasyon kapasitesinin azaltılması: Ormanların yok edilmesi gibi, doğaya yapılan müdahaleler sonucunda doğanın kendi kendini temizleme kapasitesinin azaltılması
- 2.) Otopürifikasyon kapasitesinin aşılması: Deşarjlar ve emisyonlar içinde bulunan bazı maddelerin doğanın kendi kendini temizleme kapasitesinin çok üzerinde çevreye verilmesi,
- 3.) Madde yoğunlaştırma: Doğada seyrek olarak bulunan ve çevrimi çok yavaş olan cıva, kurşun, kadmiyum ve radyoaktif maddeler gibi bazı maddelerin, yoğunlaştırılması, kullanıldıktan sonra kontrolsüz bir şekilde atılmaları,

4.) Yeni yapay maddeler üretilmesi: Plastikler, deterjanlar gibi, doğada hiç bulunmayan dolayısı ile de çevrimi olmayan ya da çok yavaş olan yapay maddelerin üretilmesi, kullanıldıktan sonra kontrolsüz bir şekilde atılmaları,

Hastalıkların nedenleri irdelendiğinde, genetik-kalıtıl bazı hastalıklar, bazı temel madde eksiklikleri ve bağışıklık sistem bozuklukları dışında kalan hemen bütün hastalıkların nedeni çevresel etkenlerden kaynaklanır, hatta bu hastalıkların bile pek çoğunun etyolojisinde çevresel sorunların bulunabileceği önermesi, bize çevre sorunlarının insanoğlunun yaşamında ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. İnsan sağlığı, çevre ile genetik örüntüsü arasındaki etkileşimin bir ürünüdür[1, 3, 5, 7, 8].

Bu aşamada çevrenin tanımını tekrar yapacak olursak; canlıların yaşamını sürdürmesinde, faaliyetlerini yerine getirmesinde ve gelişiminde etkisi olan ortam koşulları, bu ortamdaki etkenler ve elementlerin bütününe çevre adı verilir. Kısaca, tüm canlı ve cansız varlıkları kapsayan, organizmanın dışındaki her şey çevre tanımının içine girmektedir[2, 3, 6, 9, 10].

Çevre sorunlarının başlangıcı sanayi devriminden çok önce kentleşme ile başlamıştır[11]. Fransa'da 12. Yüzyılda Philippe Auguste sokaklardaki iğrenç atıkların kaldırılmasını ilk emreden kraldır. Sokaklar bu atıklardan kurtarılmak için parke taşlarla döşenmeye başlanmış. Sonrasında akarsulara atılan dışkıları bu sefer içme ve kullanma sularını kirletmeye başlamıştır. Yine çevre kirliliği hakkında ilk bilinen yasa 1388'de İngiltere Paramentosu'nda kabul edilmiştir. Bu yasaya göre akarsulara ve sokaklara dışkı atılması yasaklanmıştır. Tarih buna benzer kirlilik öyküleriyle doludur[12-14].

İnsanoğlunun çevre üzerindeki yıkımı Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Bir taraftan kurulan fabrikalar insanlara istihdam yaratmış, kazançları dolayısıyla hayat kaliteleri artmış, beslenmeleri düzelmiş ve sağlıkları daha üst düzeylere yükselmiştir. Diğer taraftan deşarj, emisyon ve yaymalar ile su, hava ve toprak kirlenmeye başlamıştır [15]. Başlangıçta yerel olan bu kirlenmeler hem kirliliğin artması hem de fabrika sayılarının artmasıyla geniş alanlara yayılmıştır. Buharın kullanılmaya başlanmasıyla da kirliliğin yayılması hızlanmıştır.

İnsanların sağlık düzeyinin yükselmesi ile doğuşta beklenen yaşam süresi artarken, devam eden yüksek nüfus artış hızı süratle insanoğlunun sayısını artırmış, artan refah düzeyi sanayileşme ve teknolojinin gelişimine ivme kazandırmıştır. Bu ise doğal kaynakların hızla tükenmesine başlangıç zemini hazırlamıştır[15, 16].

İnsanoğlunun beklentilerinin artması, refah düzeyindeki hayallerin sınır tanımaması, teknolojideki ve endüstrideki gelişmeler ekolojik değişikliklere zemin hazırlamış, plansız kentleşme ve plansız endüstrileşme beraberinde sağlıkta bozulmaları gündeme getirmiştir.

Sağlıkta bozulmalar önceleri yerel olarak sanayi kuruluşlarının yakın çevresindeyken emisyon ve deşarjlarla uzak çevreye taşınmaya başlamıştır. İmkani olanlar yaşam alanlarını bozulmamış çevrelere taşımıştır. Nüfusun artması ve eş zamanlı olarak kirliliklerin de artması yer küre üzerinde kaçacak yer kalmamasına neden olmuştur. Hızla ilerleyen küreselleşme bilgi, teknoloji ve iş gücünün önündeki sınırları kaldırmıştır[17].

Başlangıçta yerel olarak alınan önlemler, artık hangi ülkeden olursa olsun insanoğlunun sağlığının korunmasına yetmemeye başlamış, küreselleşmenin etkisiyle de önlemlerin hem yerel hem uzak

mesafelerde alınmasını gerekli hale getirmiştir.

Bu gelişmeler sürerken, çevre sağlığının sınırlarını net olarak ortaya koyan Dünya Sağlık Örgütü şöyle bir tanım yapmıştır: “Sağlığı olumsuz olarak etkileyebilecek olan ve bireyin dışında yer alıp onu ve davranışlarını etkileyen bütün fiziksel, kimyasal ve biyolojik etmenleri saptamak ve kontrol altına almaktır”. Buna göre, çevre sağlığı, insanın çevresinde bulunan/ bulunabilen ve onun sağlığına zararlı etkiler yapan, ya da yapabilme potansiyeli olan bütün madde, olgu, olay ve koşulların düzeltilmesi işlemidir[6].

Çevre sorunlarının birbiriyle ve diğer toplumsal sorunlarla bir bütün olmasından dolayı çözümde çeşitli ekonomik, sosyal ve politik koşulların göz önünde bulundurulması gerekir. Hızla artan dünya nüfusunun ihtiyaçlarının karşılanması için geliştirilen teknoloji, plansız sanayileşme, plansız kentleşme, atıklar ve artıkların kontrolsüz bir şekilde çevrede birikmesi ve en nihayetinde doğal kaynakların hızla tüketilmesi, dünyanın kendi kendini temizleme kapasitesinin aşılması çevrenin kirlenmesine neden olmaktadır.

Kentleşmenin başladığı günden günümüze gelene kadar, ortaya çıkan çevreye ilişkin sorunlar, bölgesel olarak ülkelerin tek başlarına çözemeyecekleri kadar büyümüş ve gittikçe karmaşık bir hale gelmektedir. Kılıç'ın makalesinde belirttiği gibi “sorunların büyüklüğü ve karmaşıklığı, uluslararası çapta yeniden yapılanma ve işbirliğini zorunlu kılmaktadır”. Bu zorunlulukların sonucunda, uluslararası alanda hukuki düzenlemeler, “Uluslararası Çevre Hukuku” ortaya çıkmıştır[18, 19].

Sanayi devrimini takiben, sanayileşme, teknolojinin geliştirilmesi, refah düzeylerinin artırılması ve en nihayetinde kalkınma için başlangıçta göz ardı edilen çevre sorunları küreselleşmeye

başlayınca bir başka kavram daha gündeme getirilmiştir: “Sürdürülebilir Kalkınma”. Tıraş çalışmasında bu tanımı “kalkınma ve doğal kaynak dengesini dikkate alan, kalkınmanın yararlarından bu günün olduğu kadar gelecek kuşakların da faydalanmasını sağlayan, çevreyle kalkınmanın birbirini tamamladığı kalkınma anlayışı” olarak yorumlamaktadır[20].

Bir taraftan sürdürülebilir kalkınma kavramı, diğer taraftan çevre hukuku kapsamındaki hukuksal düzenlemeler çevreye yönelik uluslararası çalışmaları ve bunlara bağlı sözleşmelerin ortaya çıkışını zorunlu kılmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Türkiye'nin taraf olduğu bazı uluslararası çevre sözleşmeleri ele alınmaktadır.

TÜRKİYENİN TARAF OLDUĞU BAZI ULUSLAR ARASI ÇEVRE SÖZLEŞMELERİ[21]

1985-VİYANA SÖZLEŞMESİ
1987-MONTREAL PROTOKOLÜ
1989-BASEL SÖZLEŞMESİ
1992-RİO KONFERANSI
1992-BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE
SÖZLEŞMESİ (BMİDÇS)
2005-KYOTO PROTOKOLÜ

1985-VİYANA SÖZLEŞMESİ

Uluslararası düzeyde ozon tabakasını koruma yönünde önlemler alma gerekliliği duyan ilk ülke, o dönemin dünya üretiminin %30'unu karşılayan ABD olmuştur. Viyana Sözleşmesi izleme, araştırma ve veri değişimi üzerine kuruludur ve taraf ülkelere sorumluluk yükleyecek yaptırımları yoktur, bu yüzden uluslararası güçlü destek bulmuştur. Bundan dolayı ABD 1987 yılında bağlayıcı hükümler içeren bir protokol hazırlama önerisi getirmiştir. Viyana Sözleşmesi bağlayıcılık yönü olmamasından dolayı sorunun çözümüne doğrudan katkı

sağlamasa da çözüm adına bir başlangıç hükmündedir[22].

1987-MONTREAL PROTOKOLÜ

Viyana Sözleşmesi'nden iki ay sonra, bir İngiliz araştırma grubu Antartika'da ozon tabakasının hasar gördüğünü tespit etmiş ve sonrasında NASA ozon tabakasındaki incelenin tüm Antartika bölgesini kapsadığını fotoğraflarla ortaya koymuştur. Böylece sorun yeniden gündeme gelmiştir ve protokolün hazırlanma sürecini hızlandırmıştır. Cenevre'de 1987 de yapılan bir toplantıda zararlı gaz salınımlarının 1986 düzeyinde dondurulması, 1992 yılına kadar da %20 azaltılması ve Montreal'de bağlayıcı hükümleri olan bir protokol hazırlanması kararları alınmıştır. Montreal Protokolü, Cenevre'de alınan kararlardan biraz daha farklı kararlarla sonuçlanmıştır. Protokole göre ülkeler zararlı gaz kullanımını 1986 düzeyinde donduracaklar ve 1993 yılına kadar %20, 1998'e kadar %30 azaltacaklardır. Gelişmekte olan ülkeler ise bu şartları 10 yıl içinde gerçekleştireceklerdir[22].

1989-BASEL SÖZLEŞMESİ

Türkiye bu anlaşmayı 1989 yılında imzalamış ve 1994 yılında resmen taraf olmuştur. Sonrasında bu sözleşme esas alınarak “Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği” hazırlanmış ve 27 Ağustos 1995 senesinde yürürlüğe girmiştir[23].

1992-RİO KONFERANSI

Diğer ismi “Birleşmiş Milletler Çevre Ve Kalkınma Konferansı” ve “Yeryüzü Zirvesi” olup bu konferans sonunda “Gündem 21” adıyla bir eylem planı yayımlanmıştır[24]. Ayrıca bu toplantıda “ihtiyatlılık ilkesi” kavramı da tanımlanmıştır. İhtiyatlılık ilkesi, sağlık ve ekosistem risklerine yönelik bilimsel bilginin yetersiz olduğu durumlarda, zararlı etkilerin önlenmesi için politik sorumluluk almayı sağlamak amacıyla, politika ve karar verme sürecinde kullanılan bir araçtır[25].

Gündem 21 kalkınma ve çevre arasında denge kurulmasını hedefleyen bir eylem programıdır. Ülkeler arası eşitsizliklere, yoksulluğa, açlık ve hastalıklara, ekosistemdeki kötüleşmeye dikkat çekilmektedir. Bir yandan günümüzün sorunlarıyla ilgilenirken diğer yandan da 21. Yüzyılın tehditlerine karşı hazırlanmayı hedefler. Bu planlara hükümetlerin etkin katılımının yanında halkın ve hükümet dışı kuruluşların da etkin katılımı hedeflenmektedir[24].

GÜNDEM 21 VE TÜRKİYE

Türkiye gündem 21'i 1996 yılında "BM Habitat II; İnsan Yerleşimleri Konferansı" sayesinde kabul etmiştir. Buna göre Habitat Gündemi'nin iki önemli hedefi "Herkes için yeterli konut sağlanması" ve "Kentleşen dünyada sürdürülebilir yerleşmeyi gerçekleştirmek" tir. Gündem 21 ile kopmaz bağlar oluşturmakta ve "sürdürülebilir kalkınma" kavramının, temel insan haklarına ve kentsel haklara uzan geniş bir çerçevede incelenmesi gerektiğinin altı çizilmelidir. Gündem 21'in 28.bölümünde, tüm ülkelerde yerel yönetimlere, bu süreci başlatmaları ve kendi kentleri için Yerel Gündem 21 oluşturup görüş birliği sağlamaları için küresel bir çağrı yapılmaktadır. "Türkiye Yerel Gündem 21 Programı" 2002 BM Johannesburg Zirvesi'nde "en iyi uygulama" örneklerinden biri olarak tanıtılmıştır. Program Ulusal Yönlendirme Kurulu'nun başkanlığında Büyükşehir Belediyeleri ve İl Özel İdareleri'nin desteğiyle yürütülmektedir[26]. Ülkelerin Gündem 21 programlarını takip etmekle Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu görevlidir[24].

1992-BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ (BMİDÇS)

Atmosferde artan karbondioksit miktarının iklimi değiştirebilme durumundan ilk olarak Dünya Meteoroloji Örgütü'nün 1979 yılında düzenlediği

"Birinci Dünya İklim Konferansı'nda" bahsedilmiştir. Sonrasında çeşitli konferanslarda konunun önemi vurgulanmış ve 1988 yılında yapılan "Değişen Atmosfer Toronto Konferansı'nda" uluslararası hedef olarak 2005 yılına kadar küresel CO2 salınımının %20 azaltılması önerilmiştir.

İklim değişikliğine neden olan sera gazlarının salınımlarını azaltmaya yönelik eylem stratejilerini ve sorumluluklarını İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (İDÇS) göstermektedir. Rio'da gerçekleştirilen Yerküre Zirvesi'nde 1992'de imzaya açılmış ve 1994'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin ana amacı, "atmosferdeki sera gazı birikimlerini, insanın iklim sistemi üzerindeki tehlikeli etkilerini önleyecek bir düzeyde durdurmaktır". Sözleşmede ülkelerin ortak ancak farklı sorumlulukları, bölgesel kalkınma öncelikleri ve özel koşulları dikkate alınarak, tüm üye ülkelere sera gazı salınımının azaltılması, iklim değişikliğinin önlenmesi, ve etkilerinin azaltılması gibi alanlarda ortak sorumluluklar verilmiştir[27].

Sözleşmeye göre ülkeler 3 gruba ayrılmıştır.

A. Ek-I ülkeler: Ek-1 ülkelerin temel sorumluluğu, küresel ısınma ve iklim değişikliğini önlemek amacıyla, sera gazı salınımını azaltıcı politikalar uygulamak ve 2000 yılına kadar toplam sera gazı salınımını 1990 yılı seviyesine indirmektir. Bu ülkeler Estonya, Macaristan, Romanya, Belarus, Rusya federasyonu, Slovakya, Ukrayna, Hırvatistan, Litvanya, Letonya, Slovenya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve ek 2 ülkelerdir.

B. Ek-II Ülkeler: Ek 2 ülkeler ise ek 1 deki sorumluluklara ek olarak gelişmekte olan ülkelere, iklim değişikliğini önlemek amacıyla finansal ve teknolojik destek sağlamakla sorumludur. Bu ülkeler; ABD, Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada,

Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Türkiye, Yeni Zelanda ve Yunanistan'dır.

C. Ek dışı ülkeler: Bu ülkeler, sera gazı salınımını azaltmaya, araştırma ve teknoloji üzerinde işbirliği yapmaya ve sera gazı azaltıcı düzenekleri korumaya teşvik edilmekte, ancak belirli bir yükümlülüğü olmayan ülkelerdir. İklim değişikliği çerçeve sözleşmesi gereği, belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi ve takip edilmesi amacıyla, her yıl tüm üyelerin katıldığı ' taraflar konferansı, düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Son taraflar konferansı olan COP 21, 2015 yılında Fransa'da yapılmıştır. Diğer taraftan iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi tavsiye niteliğinde olup bağlayıcılığı yoktur[28].

2005-KYOTO PROTOKOLÜ

Protokol, , İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin uygulama koşullarını belirleyen bir belgedir. 1-11 Aralık 1997 tarihleri arasında 170 ülke ve çok sayıda gönüllü kuruluş ve basın temsilcisinin katılımıyla Kyoto'da yapılan 3. Taraflar Konferansının en önemli sonucu sera gazları salınımına ilişkin bağlayıcı hükümleri olan bir belgenin ilk kez kabul edilmesidir. Daha önce, uluslararası gönüllülük gerektiren hedeflerin koyulduğu belgeler dikkate alınacak olursa Kyoto'nun bu açıdan bir ilki temsil ettiği açıkça görülecektir. Protokol'e göre tıpkı sözleşmede olduğu gibi, Ek 1 'de yer alan gelişmiş ülkelerin, enerjilerini etkin bir biçimde kullanmaları, sera gazları salınımını denetim altına almaları, orman alanlarını korumaları, yeni ve sürdürülebilir enerji kaynaklarını arttırmaları, sera gazı salınımlarını 2008-2012 yılları arasında 190 düzeyinin en az %5 altına çekmeleri öngörülmektedir.

Protokolde belirlenen indirim oranlarının bilimsel ve yasa zorunluluklardan çok ekonomik ve siyasal etmenlere bağlı olduğu açıktır.

Protokolde sera gazı salınımında indirime gidecek ülkelerin yararlanacakları esneklik mekanizmaları "Ortak Yürütme", "Temiz Gelişme Mekanizması" ve "Salım Ticareti" olarak belirtilmiş olup bunların daha çok gelişmiş ülkelerin protokole göre gerçekleştirmekle yükümlü oldukları salım indirimlerini kolaylaştırma amacıyla düzenlendiği söylenebilir.

Protokolün yürürlüğe girmesi iki şarta bağlanmış olup, bunlar protokolün 55 ülke tarafından onaylanması ve sera gazı salınımının en az % 55'inden sorumlu olan Ek-1 ülkelerin de bu 55 ülke içerisinde bulunmasıdır. Protokolü imzalayıp yükümlülüklerini yerine getirmeyen ülkelere para cezası verilmesine karar verilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin sera gazı salınımında gelişmiş ülkelerin sorumlu olduğunu ve bunu azaltmanın öncelikleri onların yükümlülüğü olduğunu savunmaktadır[22].

TÜRKİYE'NİN DURUMUNUN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ VE KYOTO PROTOKOLÜ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gelişmekte olan ülkeler grubunda olan Türkiye, OECD üyesi olması sebebi ile Ek1 ve Ek 2 ülkeler arasında yer almaktadır ve bu sebeple 2004 yılına kadar taraf olmamıştır, ancak sözleşmeye taraf olabilmek için "ortak fakat farklı sorumluluk ilkesi" gereğince eklerde gerekli değişikliklerin yapılması yönündeki çabasını uzun yıllar sürdürmüştür. Bu çerçevede 2001 yılında Fas'da yapılan 7. Taraflar Konferansı'nda, "Sözleşme'nin Ek-I listesinde yer alan diğer ülkelerden farklı bir konumda olan Türkiye'nin özel koşullarının tanınarak, isminin Ek-II'den silinmesi" yönündeki karar kabul edilmiştir. Bunun sonucu olarak İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun (4990 sayılı Kanun) 2003 yılında TBMM'de kabul edilmiş, Türkiye 189'uncu ülke olarak 2004 yılında sözleşmeye taraf

olmuştur. Daha sonra Ulusal Bildirim Raporu'nun hazırlanması ve iklim değişikliği ile ilgili konuların tartışılması için 8 çalışma grubu oluşturulmuş ve 1-3 Eylül 2004 tarihleri arasında "İklim Değişikliği Konferansı" düzenlenmiştir. 18 Nisan 2006 itibarı ile Türkiye Kyoto Protokolü'nü imzalamamıştır.

Protokol içeriğinde bulunan "Yük Paylaşımı İlkesi" olarak bilinen esneklik mekanizmasına göre Danimarka ve Almanya gibi gelişmiş ülkeler %21 sera gazı salınımını azaltım yükümlülüğüne sahipken, gelişmekte olan ülkelere İspanya %15, Yunanistan %25, Portekiz %27 salınım attırma imtiyazına sahiptir. Türkiye'nin de bu ilkeye bağlı olarak üç ülkeye benzer haklar talep etmesi uygun bir adım olacaktır[28].

2010 yılında Meksika'nın Cancun şehrinde düzenlenen 16. Taraflar Konferansı kararları arasında yer alan ülkemize ilişkin bölümde, Türkiye'nin diğer Ek-I ülkelerinden farklı bir konumda bulunduğu

ve özel koşullarının mevcut olduğu BMİDÇS'ye taraf ülkelerce tanınmış, ayrıca, finansman ve teknoloji transferi sağlama yükümlülüğümüz bulunmadığı teyit edilmiş ve ülkemizin finansman, kapasite geliştirme ve teknoloji transferi imkanlarından yararlanması hususunun gelecek toplantılarda değerlendirileceği kaydedilmiştir.

2011 yılında G. Afrika'nın Durban kentinde düzenlenen 17. Taraflar Konferansı'nda, ülkemize salım azaltımı, iklim değişikliğine uyum, teknoloji geliştirilmesi ve transferi, kapasite geliştirme ve finansman alanlarında sağlanacak desteğin modalitelerinin belirlenmesine ilişkin görüşmelerin sürdürülmesi karara bağlanmıştır.

Türkiye, Kyoto Protokolü'nün 25. maddesi uyarınca, "Katılım Belgesi'nin" tevdi tarihini izleyen doksanıncı gün olan 26 Ağustos 2009'dan itibaren Protokol'e taraf olmuştur[29].

KAYNAKLAR

1. Güler Ç, Vaizoğlu S.A. Çevre Sağlığı. İçinde: Halk Sağlığı Temel Bilgiler. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2015.
2. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Aile Ve Tüketici Hizmetleri, Çevre Hizmetleri, Ankara, 2011. <http://www.megep.meb.gov.tr>, Erişim: 26.10.2016.
3. Akdur, R., Avrupa Birliği ve Türkiye'de çevre koruma politikaları: "Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyumu". Vol. 23. 2005: Ankara Üniversitesi.
4. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Aile Ve Tüketici Hizmetleri, Ekoloji, Ankara, 2011, <http://www.megep.meb.gov.tr>, Erişim: 26.10.2016.
5. ÖF, T., Çevre Sağlığı. Ankara: Gülhane Askeri Tıp Akademisi Basımevi, 2010: p. 261-298.
6. Akdur, R., et al., Halk sağlığı. Baskı, Ankara. AÜ TF Antıp AŞ Yayınları, 1998: p. 3-13.
7. Ceyhan O., Gün İ. Çevre Sağlığı. In: Halk Sağlığı Genel Bilgiler. Eds: Öztürk Y, Günay O. Kayseri, 2011, Pp:1417-1420.
8. Güler, Ç., Çevre Hekimliği, Sağlık, Toplum ve Çevre Bülteni, 4, 37, 1-8. 1994, Ocak.
9. Karatekin, K. and B. Aksoy, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 2012. 7(1): p. 1423-1438.
10. Alagöz, B., Çevre sorunları, teknoloji ve değişen öncelikler. 38. ICANAS, 2007. 10: p. 43.
11. Sencar, P., Türkiye'de çevre koruma ve ekonomik büyüme ilişkisi. 2008.
12. Krupa F. Paris: Urban Sanitation Text Timeline - Simple is Beautiful. <http://www.simple-is-beautiful.org/fredek/parisproject/alltextparis.html>. Erişim: 31.10.2016.
13. Water Pollution Legislation. <https://www.lawontheweb.co.uk/legal-help/water-pollution>. Erişim: 05.11.2016.

14. Newson, M., *Land, water and development. River basin systems and their sustainable management.* 1992: Routledge.
15. Kizilaslan, H. and N. Kizilaslan, *Çevre konularında kırsal halkın bilinç düzeyi ve davranışları (Tokat ili Artova ilçesi örneği).* *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2012. 1(1): p. 67-89.
16. Çabuk, A.G.B. and A.G.Ö.C. Karacaoğlu, *Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi.* *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 2003. 36(1-2).
17. Baykal T. *Küreselleşme ve başlıca küresel çevre kirlilikleri.* *Mevzuat Dergisi*. 13; 148, 2010.
18. Kılıç, S., *Uluslararası çevre hukukunun gelişimi üzerine bir inceleme.* 2001.
19. Gürseler, G., *Türkiye’de Çevre Hukuku.* *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S, 1999. 3: p. 811-830.
20. Tıraş, H.H., *Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme.* *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2012. 2(2): p. 57-73.
21. *Çevre ve Orman Bakanlığı*
<http://izindenetim.cevreorman.gov.tr/izin/AnaSayfa/birimler/uluslarasiKuruluslar/uluslararasiSozlesmeProtokolAnls/TurkiyeninTaraflOlduguCevreSozlesmeler.aspx?sflang=tr> erişim:23.08.2016.
22. Duru, B., *Viyana’dan Kyoto’ya İklim Değişikliği Serüveni.* *Mülkiye Dergisi*, 2001. 25(230): p. 301-333.
23. *Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, Uluslararası Sözleşmeler, Ön Rapor*
https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-8.pdf erişim:23.10.2016.
24. Algan, N. and A.K. Dündar, *Türkiye’nin çevre konusunda verdiği sözler.* Vol. 8. 2005: *Türkiye Bilimler Akademisi.*
25. Martuzzi, M. and J.A. Tickner, *The precautionary principle: protecting public health, the environment and the future of our children.* 2004, WHO Regional Office for Europe Copenhagen.
26. Ökmen, M. and K. Görmez, *Türkiye’de yerel gündem 21 ve yerel yönetim uygulamaları.* 2009.
27. Türkeş, M., *Küresel İklimin korunması, İklim değişikliği çerçeve sözleşmesi ve Türkiye (*).* 2001.
28. Çamur, D. and S.A. Vaizoğlu, *Çevreye İlişkin Önemli Toplantı ve Belgeler.* *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 2007. 6(4): p. 297-306.
29. *T.C. Dışişleri Bakanlığı internet sitesi*
http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler_iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi-_bmidcs_-ve-kyoto-protokolu-_tr.mfa erişim:20.10.2016.